L-AĦĦAR KELMA

Ta' P. P. Saydon

(Jorbot ma' Settembru 1953, faċċ. 80)

QABEL ma nibda t-tielet taqsima tat-Testment tiegħi rrid inżid tagħrifa żgħira fuq li ma setgħetx tidħol qabel. Dak li sa ngħid jidħol f'qiegħ il-faċċata 81. Ftit ilu l-Università riedet tagħtini l-grad għoli ta' D.Litt. (Hon.) b'turija ta' għożża tax-xogħol tiegħi tat-traduzzjoni tat-Testment il-Qadim, bħalma ftit snin qabel kienet tat l-istess ġieħ lil Dun Karm, il-poeta kbir Malti. Ġieħ għoli, imma jien deherli li ma għandix nilqa' unuri meta x-xogħol tiegħi għadu mhux mitmum u meta x-xogħol li għamilt s'issa għadu mhux milqugħ u magħruf kemm jistħoqqlu. Ma rridx ngħid iżjed biex ħadd ma jaħseb li rrid nitgħajjar. Kelma waħda ngħid: li kelli qalbi mekula mid-duda tal-kburija, ma kontx naħsibha darbtejn biex ngħid: iwa; imma, bħalma għidt qabel, it-triq ta' ħajti hi t-triq tax-xogħol, mhux it-triq ta' l-unuri.

U issa wara li wrejt kif jien magħġun u x'inhuma l-fehmiet tiegħi fuq l-għerf u t-tagħlim, ngħid kif dħalt fil-ġlied tal-ħajja.

Imrawwem għal żmien twil, Malta u barra minn Malta, b'tagħlim għoli, imkebbes b'ħeġġa kbira għall-għerf, b'moħħi merfugħ lejn id-dija tad-dawl tas-sewwa, b'qalbi miftuma minn kull ġibda ta' regħba u kburija, imwettaq b'rieda li tfarrak iż-żonqor u ddewweb l-azzar, dħalt għall-ġlieda tal-ħajja, bħal gwerrier li jaf żgur li sa jirbaħ. Imma d-dinja hi mgħammra b'armi oħra. Ridt niġġieled bis-safa ta' qalb, bin-nar ta' rieda żagħżugħa, bis-sewwa tal-ħaqq li ġej minn Alla. U tlift. Mhumiex dawn l-armi tad-dinja. Kont bħal ħaruf li jrid jiġġieled bi snienu żgħar u rotob ma' dib bi njiebu kbar u ebsin.

Fis-sena 1924, il-Professur Mons. M. Gonzi, illum Arċisqof ta' Malta, laħaq Isqof ta' Għawdex, u jien ġejt quddiem biex nilħaq Professur fl-Università floku. Kont għadni kemm temmejt l-istudji tiegħi Ruma fi skola li kienet infetħet ftit snin qabel mill-Papa Piju X għall-istudji ta' l-Iskrittura u li fiha kienu jgħallmu Professuri magħrufin mad-dinja kollha għal għerfhom. Ħadd minn dawk li kienu resqu miegħi ma kien għamel dawk l-istudji, u għalhekk kelli qalbi qawwija li sa nkun magħżul jien. Tqarraqt. Dak iż-żmien ma kien jafni ħadd; ħbieb ma kellix, u bla ħbieb...... Wieħed mill-membri tal-Kunsill li ħaduni għandu (fuq qalbi, għax deherli li ma kelli nitlob lil ħadd) qalli f'wiċċi: "Taf

li l-flien akbar minnek?'' U għax akbar minni, u għax kien jafu aktar minni, kellu dritt aktar minni! Xejn ma kienu jgħoddu ċ-ċertifikati; xejn ma kienu jiswew l-istudji kbar li kont għamilt; xejn ma kienet tiswa l-kelma tal-Papa li ftit xhur qabel, u sewwa sew f'April ta' dik is-sena, ħareġ ordni li l-Professur ta' l-Iskrittura kellu jkollu l-gradi fl-Iskrittura, u ħadd ħliefi ma kellu dawn il-gradi; l-aqwa li kien akbar u aktar magħruf minni. U, miskin, anqas hu ma sar. Ma rridx ngħid l-istorja kollha ta' tletin sena ilu, għax, għalkemm kull min kien imdaħħal fiha l-lum kollha mejta; kull ma ntqal u kull ma sar fil-laqgħat tal-Kunsill ma jistax jixxandar.

Kienet l-ewwel telfa. Imma jekk dak iż-żmien ħassejtha bħala telfa kbira, il-lum, wara tletin sena, ngħid: Kull deni ħudu b'ġid. Il-lum li bdejt nixjieħ u f'rasi għandi aktar xagħar abjad milli iswed, inħoss li l-esperjenza ta' l-istudju tiswa wisq aktar mit-tagħlim ta' l-iskola waħdu. L-iskola titfagħlek f'qalbek iż-żerriegħa tal-għerf; imma biex din iż-żerriegħa tinbet, issir xitla, imbagħad sigra li tagħti l-frott jinħtieġ iż-żmien u l-ħidma. Aktar ma taħdimha, aktar tikber is-sigra tal-għerf u aktar kotran ikun il-frott tagħha. Dak iż-żmien iż-żerriegħa kienet inżergħet f'qalbi u nibtet, imma kien jinħtiġilha żmien aktar u ħidma akbar biex tikber u ssir sigra bħalma hi l-lum. Il-għerf jinkiseb biż-żmien, mhux bit-tagħlim ta' l-iskola waħdu.

U din it-tagħlima li għallmitni l-esperjenza fetħitli għajnejja biex nara f'liema triq mexxi t-tagħlim tagħna l-lum. Minn xi żmien 'l hawn daħlet id-drawwa li jingħażlu Professuri żgħażagħ, xi drabi għadhom ma temmewx l-istudji tagħhom fl-Università, jintbagħtu ftit xhur, jew sena sentejn barra biex isiru għorrief. Iż-żgħożija tnissel il-kburija, u x-xitla tistħajjilha sigra li trid teħodha mal-balluta. Il-għerf ma jinkisibx f'sena, anqas f'sentejn; imma biż-żmien u l-ħidma; bħalma s-sigra ma tikberx f'jum jew f'jumejn imma biż-żmien u l-ħidma. Għalhekk il-lum dik it-telfa ta' tletin sena ilu ma nħossniex daqs kemm ħassejtha dak iż-żmien.

Ma qtajtx qalbi, għalkemm kelli biex naqtagħha. F'post żgħir bħal Malta t-toroq tal-ħajja mhumiex wisq, u jiena triq waħda kelli, li malajr infetħet u malajr reġgħet ingħalqet. Kont bħal wieħed mitfugħ fuq blata f'nofs ta' baħar fejn ma jgħaddi l-ebda ġifen. Professur żagħżugħ daqsi, jew ftit akbar minni, ma kienx sa jitlaq postu ħlief meta jien inkun xjeħt, u għalhekk ma

kien baqali l-ebda tama li nilħaq fejn xtaqt nilħaq u fejn dejjem ħdimt biex nilħaq. U din it-telfa tat-tama kienet għalija l-akbar weġgħa li minnha ma kelli nistejqer qatt.

Imma ma qtajtx qalbi. B'rieda qawwija daqs l-ogħla iġbla bqajt nistudja u nsaqqi u nkabbar dejjem is-sigra ta' għerfi. Ma ridt naf b'xejn aktar. Għalaqt għajnejja għal kull triq oħra tal-ħajja, u bqajt b'ħarsti msammra mat-triq il-magħluqa. Min kien iżgħar minni kien tiela' ġmielu t-taraġ tal-ħajja; kellu unuri u riesaq dejjem lejn unuri akbar. U jien kont moħbi, minsi minn kulħadd, magħluq bejn erba' ħitan u mħaddeb fuq il-kotba. Kien ġenn? Jista' jkun. Imma jekk kien ġenn, id-dinja kienet tkun aħjar kieku kellha mġienen aktar. Dik il-ħabta wieħed li kien sa jaqbad it-triq ta' l-istudju bħali qata' qalbu u qabad it-triq ta' Kappillan. L-Isqof staqsieh il-għala ma riedx jibqa' fuq l-istudju. Wieġbu: "Biex jiġrili bħal Saydon?" Wieħed ieħor li kien Professur tiegħi Ruma kitibli u qalli: "Ir-rieda qawwija tiegħek tgħaġġibni." Dan mhux ftaħir; dawn huma biss xi tifkiriet ta' l-imgħoddi.

U f'din il-ħajja moħbija fis-skiet ta' l-istudju, mingħajr l-ebda xaqq dawl ta' tama, għaddew seba' snin. Kien is-sajf tas-sena 1931. Min qorob lejn il-ħamsin jiftakar x'taħwid kien hawn Malta dak iż-żmien u x'firda kien hawn bejn il-Maltin. Taħwid u firda li, bħall-arja, kienu jidħlu kullimkien, fid-djar, fil-ħwienet, fuq ix-xogħlijiet, fl-iskejjel. U ħin bla waqt il-Profettur ta' l-Iskrittura jsiefer...... għal kollox. Kienet sajjetta fil-bnazzi, kif kienu jgħidu dari. Id-dalma li kienet tkebbibni fis diebet; it-triq il-magħluqa nfetħet u d-dawl tat-tama reġa' beda jiddi madwari. Dawwart wiċċi lejn it-triq li nfetħitli bil-ħsieb din id-darba li nidħol fiha bla tfixkil. Imma, ħwejjeġ li ma jitwemmnux, it-tfixkil reġa' nqala'. Bħalma għadni kemm għidt, Malta dak iż-żmien kienet mifruda b'firda tal-biża'. Aħwa f'dar waħda miġġeldin bejniethom, ħaddiema fuq xogħol wieħed joboghdu 'l xulxin, dawk li l-bieraħ kienu ħbieb il-lum jitgħajru; tixwix, tgħajjir, tnassis, mibegħda kullimkien. U jien, bla ma kont naħseb, sibt ruħi mkaxkar fil-ħama ta' dak it-taħwid. Id-dnub tiegħi kienet l-imħabba tiegħi għall-Malti. Dak iż-żmien min kien iħobb il-Malti kien miżmum b'għadu ta' pajjiżu u, minn qatgħa ta' nies, tal-Knisja. Nies ta' din il-qatgħa ma stmellux jitfgħu t-tajn l-aktar maħmuġ fuq l-isem imweġġaħ ta' Dun Karm. U bħal Dun

Karm jien kont imżeblah u miżmum minn dik il-qatgħa ta' nies b'għadu...... tal-fehmiet tagħhom.

Din kienet il-qagħda ta' Malta meta jiena rsaqt għat-tieni darba għall-post ta' Professur ta' l-Iskrittura fl-Università. Mhix ħaġa tal-għaġeb jekk kien hemm min ma rednix. Meta l-kotra tal-membri kienet miegħi, wieħed qam igħid: "Iva, 'l dak tridu tagħżlu?" Sa hemm ġew kienet daħlet l-arja ħażina ta' barra! Issa fost dawk li resqu ħadd ħliefi ma kellu l-gradi, kif irid il-Papa Pju XI, u għalhekk ħadd ħliefi ma kellu d-dritt li jkun magħżul. Biex ingħid kollox, ngħid ukoll li wieħed biss resaq miegħi għall-post ta' Professur ta' l-Iskrittura, u resaq għax kien imġiegħel, bħalma qalli hu nnifsu. Ma għandniex xi ngħidu, min ma rednix ried li jkun hemm xi ħaddieħor 'il min jagħżlu floki. Mela kien hemm min ried ifixkilni. U dak il-ħien, li min jaf kemm kien għajjat: "Viva l-Papa!" fil-'meetings', issa tefa' l-ordni tal-Papa wara dahru. Imma ħabat tajjeb li mhux kulħadd kien għama bħalu. Is-sewwa rebaħ, u f'Ottubru tas-sena 1931, kont magħżul Professur. Kienet l-ewwel rebħa tiegħi, imma kienet rebħa mirbuħa bil-ponta tas-sajf, rebħa mirbuħa kontra l-ħażen ta' fehmiet imgħawġa. Irbaħt, meta t-theddid tat-telfa kien imdendel fuq rasi u s-sewwa kien għoddu għab għal kollox mis-sema safi ta' Malta.

Xahar wara li sirt Professur għażluni President tal-Għaqda tal-Malti, imwaqqfa bejn l-istudenti. Il-Malti kien l-akbar għadu tal-Gvern ta' dak iż-żmien, u għaqda tal-Malti bejn studenti żgħażagħ kienet xewka f'għajn il-Gvern u niggieża f'ġenbejhom. U riedu joqtluha, u fil-ħdax ta' Novembru 1932, ir-Rettur ta' l-Università ta' dak iż-żmien tani l-ordni li l-Għaqda ma tistax iżżomm aktar il-laqgħat tagħha fl-Università. Qamet ġlieda oħra bejn il-ħbieb tal-Malti, immexxijin minni, u l-għedewwa tal-Malti li, għax kellhom is-setgħa f'idejhom, deħrilhom li kellhom il-jedd li jisħqu ha u jeqirduna għal kollox. Tqarrqu. Konna mgħakksin, imma bqajna ħajjin; l-Università għalqitilna bwiebha, imma ħafna ħbieb fetħulna bwiebhom u laqgħuna ġo darhom biex nagħmlu l-laqgħat tagħna ta' kull xahar. Iġġelidna, żammejna sħiħ u fl-aħħar irbaħna, u f'Novembru tas-sena 1933, erġajna dħalna l-Università. Min irid jaqra l-istorja kollha jsibha f'"Leħen il-Malti" tas-snin 1932 u 1933.

(Għad baqa')